

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 4 września 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Janusz Niczyporuk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Marek Dobrowolski

Arkadiusz Janusz Sopata (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa P. S.A. z siedzibą w B.

przeciwko T. J. i D. J.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych 4 września 2024 r.

skargi nadzwyczajnej wniesionej przez Prokuratora Generalnego od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym Sądu Rejonowego w Bielsku-Białej z 12 września 2012 r., sygn. akt I Nc 2989/12

- 1. uchyla w całości zaskarżony nakaz zapłaty i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Bielsku-Białej;**
- 2. znosi wzajemnie między stronami koszty postępowania wywołanego wniesioną skargą nadzwyczajną.**

Marek Dobrowolski

Janusz Niczyporuk

Arkadiusz Janusz Sopata

UZASADNIENIE

Pozwem z 3 września 2012 r. P. Sp. z o.o. z siedzibą w B., której następcą prawnym od 26 lutego 2015 r. jest P. S.A. (dalej: „powód” lub „powodowa spółka”) wystąpił na podstawie weksla do Sądu Rejonowego w Bielsku-Białej o wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym domagając się od T. J. i D. J. (dalej również: „pozowani”) zapłaty kwoty 14 984,19 zł wraz ustawowymi odsetkami od 30 sierpnia 2012 r. wraz kosztami procesu według norm przepisanych, w tym kosztami zastępstwa procesowego.

Uzasadniając swoje żądanie powód wskazał, że pozowani podpisując 10 maja 2012 r. weksel własny in blanco zobowiązali się do zapłaty do 29 sierpnia 2012 r. wskazanej w wekslu kwoty w wysokości 14 984,19 zł wraz z odsetkami liczonymi od 30 sierpnia 2012 r. Pozwany mimo wezwania do wykupu weksla, skierowanego do nich pismem z 19 sierpnia 2012 r., do dnia wniesienia pozwu nie dokonali wpłaty. Właściwość miejscową Sądu Rejonowego w Bielsku-Białej powód uzasadnił powołując się na art. 37¹ k.p.c. (miejsce płatności weksla), ponieważ weksel został wypełniony w ten sposób, że w miejscu „płatny w”, wskazano B.. Do pozwu dołączono oryginał weksla oraz wezwanie do jego wykupu z 19 sierpnia 2012 r. Do pozwu nie została dołączona umowa pożyczki zawarta przez powoda z T. J. z 10 maja 2012 r., Nr [...] oraz deklaracja wekslowa.

Nakazem zapłaty wydanym 12 września 2012 r., I Nc 2989/12 Sąd Rejonowy w Bielsku-Białej nakazał pozwanym, aby zapłacili solidarnie powodowi kwotę 14 984,19 zł wraz z ustawowymi odsetkami od 30 sierpnia 2012 r. do dnia zapłaty oraz kwotę 2 605 zł tytułem zwrotu kosztów procesu, w tym sumę 2 400 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego, w terminie dwóch tygodni od doręczenia nakazu zapłaty. Wobec niewniesienia przez pozwanym sprzeciwu nakaz zapłaty uprawomocnił się 3 października 2012 r. Następnie postanowieniem z 16 października 2012 r., I Nc 2989/12 Sąd Rejonowy w Bielsku-Białej nadał prawomocnemu nakazowi wydanemu przez ten Sąd 12 września 2012 r., I Nc 2989/12 klauzulę wykonalności. Postanowieniem z 25 czerwca 2015 r., I Nc 2989/15 Sąd Rejonowy w Bielsku-Białej nadał klauzulę wykonalności

wskazanemu wyżej prawomocnemu nakazowi zapłaty na rzecz wierzyciela P. S.A. z siedzibą w B., jako następcy prawnemu P. Sp. z o.o. w B..

Powyższe postanowienie zostało wydane na wniosek wierzyciela P. S.A., z którego wynikało, iż 18 grudnia 2014 r. P. Sp. z o.o. dokonała na podstawie art. 529 § 1 pkt 4 ustawy z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (tekst jedn. Dz. U. z 2024 r., poz. 18 z późn. zm.; dalej: „k.s.h.”) podziału przez wydzielenie poprzez przeniesienie części majątku na rzecz P. Sp. z o.o., który obejmował wierzytelność wobec T. J. i D. J.. Następnie wierzytelność została przejęta przez P. S.A. /KRS [...]/ (Spółka Przejmująca) w trybie połączenia dotychczasowego, po wspomnianym wyżej podziale poprzez wydzielenie wierzyciela P. Sp. z o.o. (Spółka Przejmowana), co nastąpiło 26 lutego 2015 r.

W świetle zaistniałych w sprawie okoliczności Prokurator Generalny na podstawie art. 89 § 1 i § 2 w zw. z art. 115 § 1 i § 1a ustawy z dnia 7 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn. Dz. U. z 2024 r., poz. 622 z późn. zm.; dalej: „u.SN”) z uwagi na konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, a w szczególności zasady określonej w art. 76 Konstytucji RP dotyczącej ochrony konsumentów przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu, jako strony słabszej strukturalnie w stosunkach prywatnoprawnych z przedsiębiorcą przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi, przejawiającej się w ochronie przed zawarciem i skutkami umów zawierających klauzule godzące w równowagę kontraktową stron i ustanawiające zobowiązania konsumenta w sposób radykalnie nieadekwatny do wzajemnych świadczeń przedsiębiorcy i ponoszonych przez niego kosztów, co skutkowało bezpodstawnym wzbogaceniem przedsiębiorcy zaskarżył nakaz zapłaty wydany przez Sąd Rejonowy w Bielsku-Białej Wydział z 12 września 2012 r., I Nc 2989/12 w całości.

Prokurator Generalny (dalej również: „skarżący”) na podstawie art. 89 § 1 pkt 1 i 2 u.SN. zaskarżonemu nakazowi zapłaty zarzucił:

1. naruszenie wyrażonej w art. 76 Konstytucji RP zasady ochrony konsumenta, jako strony słabszej strukturalnie w stosunkach prywatnoprawnych z przedsiębiorcą, poprzez niezapewnienie pozwanym ochrony przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi, jaka

- wynika z Dyrektywy Rady nr 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. o nieuczciwych warunkach w umowach konsumenckich (Dz.U. WE L 95/29), a w konsekwencji orzeczenie nakazem zapłaty w postępowaniu nakazowym z weksla wierzytelności wynikającej z zawartej przez T. J. z P. Sp. z o.o. umowy pożyczki, bez uprzedniego zbadania przez Sąd potencjalnie nieuczciwego charakteru zapisów umowy, z której wynikało zobowiązanie;
2. rażące naruszenie prawa procesowego, tj. art. 37¹ § 1 k.p.c., poprzez jego zastosowanie jako kryterium właściwości miejscowej Sądu Rejonowego w Bielsku-Białej ze względu na dochodzenie roszczenia przeciwko zobowiązanym z weksla *in blanco*, którego miejsce płatności określono na B., w sytuacji gdy powód w żaden sposób nie wykazał, że właściwość ta była indywidualnie uzgodniona z pozwanymi – konsumentami, a tym samym zachodziły uzasadnione wątpliwości, czy decyzja powoda, co do wypełnienia weksla *in blanco* w zakresie miejsca jego płatności nie była wynikiem zastosowania przez powoda klauzuli niedozwolonej, w rozumieniu art. 385³ pkt 23 k.c. w zw. z art. 385¹ § 1 i § 3 k.c., a więc klauzuli bezskutecznej, a wobec tego rozpoznanie sprawy przez Sąd Rejonowy w Bielsku-Białej, jako sąd niewłaściwy miejscowo było niedopuszczalne, albowiem zachodziły podstawy do przekazania sprawy sądowi właściwemu, na podstawie art. 200 § 1 k.p.c. (obowiązującego w dniu orzekania, tj. 12 września 2012 r.), według kryterium z art. 27 § 1 k.p.c., ze względu na miejsce zamieszkania pozwanych;
3. rażące naruszenie prawa procesowego, tj. art. 485 § 2 zd. 1 k.p.c. (w brzmieniu obowiązującym na dzień orzekania tj. 12 września 2012 r.), art. 248 § 1 k.p.c. i art. 233 § 1 k.p.c., poprzez zaniechanie wezwania powoda do przedłożenia umowy pożyczki z 10 maja 2012 r., Nr [...] zawartej pomiędzy powodem a pozwanym T. J. oraz deklaracji wekslowej i mimo tego wydanie nakazu zapłaty w sytuacji, kiedy powód nie wykazał, że wezwał pozwanych do zapłaty sumy wekslowej, a treść weksla nasuwała uzasadnione wątpliwości, czy kwota wykupu weksla, objęta żądaniem pozwu, nie była wynikiem zastosowania przez powoda klauzul abuzywnych lub sprzecznych z przepisami prawa w zawartej umowie (stosunek podstawowy), znajdującej się u źródła stosunku wekslowego, a tym samym wydanie nakazu zapłaty nie było dopuszczalne;

4. rażące naruszenie prawa materialnego, tj. art. 22¹ k.c. (w brzmieniu obowiązującym na dzień orzekania tj. 12 września 2012 r.), poprzez jego niezastosowanie do pozwanych jako konsumentów, w sytuacji, kiedy z okoliczności sprawy nie wynika, aby dokonane przez nich czynności prawne w postaci zawarcia z powodem umowy pożyczki z 10 maja 2012 r., Nr [...] wystawienia weksla in blanco były związane z działalnością gospodarczą lub zawodową pozwanych.

Wobec powyższego Prokurator Generalny na podstawie art. 91 § 1 u.SN wniósł o uchylenie zaskarżonego nakazu zapłaty w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Bielsku-Białej z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania ze skargi nadzwyczajnej.

W odpowiedzi na skargę nadzwyczajną powód wniósł o jej oddalenie jako w całości niezasadnej oraz o zasądzenie na jego rzecz zwrotu kosztów postępowania według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 1 pkt 1 lit. b ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn. Dz.U. 2021, poz. 1904, dalej: „u.SN”) Sąd Najwyższy jest organem władzy sądowniczej powołanym do sprawowania wymiaru sprawiedliwości przez kontrolę nadzwyczajną prawomocnych orzeczeń sądowych w celu zapewnienia ich zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej przez rozpoznawanie skarg nadzwyczajnych.

Zgodnie z art. 89 § 1 u.SN, jeżeli jest to konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub sądu wojskowego kończącego postępowanie w sprawie może być wniesiona skarga nadzwyczajna, o ile:

- 1) orzeczenie narusza zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji lub

2) orzeczenie w sposób rażąco narusza prawo przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie, lub

3) zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego

- a orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Stosownie do art. 115 § 1 u.SN w okresie 6 lat od dnia wejścia w życie ustawy skarga nadzwyczajna może być wniesiona od prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie w sprawach, które uprawomocniły się po 17 października 1997 r. Przepisu art. 89 § 3 zdanie pierwsze nie stosuje się.

Artykuł 115 § 1a u.SN stanowi, że skarga nadzwyczajna od prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, które uprawomocniło się przed wejściem w życie ustawy, może być wniesiona przez Prokuratora Generalnego lub Rzecznika Praw Obywatelskich. Przepisu art. 89 § 2 nie stosuje się.

Nie ulega wątpliwości, że Prokurator Generalny jest legitymowany do wniesienia skargi nadzwyczajnej w przedmiotowej sprawie zgodnie z art. 115 § 1a u.SN. Podobnie, brak jest wątpliwości co do tego, że zaskarżony nakaz zapłaty wydany w postępowaniu nakazowym przez Sąd Rejonowy w Bielsku-Białej 12 września 2012 r., I Nc 2989/12, wobec braku skutecznego wniesienia sprzeciwu przez pozwanego jest prawomocny. Jednocześnie zachowany został przewidziany w art. 115 § 1 u.SN termin do wniesienia skargi nadzwyczajnej.

Jak wynika z treści art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw, zaś w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod rozagę nieważność postępowania. Przepis ten, z mocy art. 95 pkt 1 u.SN, stosuje się w postępowaniu w sprawie skargi nadzwyczajnej. Jednocześnie w przedmiotowej sprawie nie zachodzą ograniczenia, o których mowa w art. 90 u.SN. Stosownie do art. 91 § 1 zd. 1 u.SN w przypadku uwzględnienia skargi nadzwyczajnej, Sąd Najwyższy uchyla zaskarżone orzeczenie w całości lub w części i stosownie do wyników postępowania orzeka co do istoty sprawy albo przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania właściwemu sądowi, w razie potrzeby uchylając także orzeczenie sądu pierwszej instancji, albo umarza postępowanie.

Odnosząc się w pierwszej kolejności do zarzutu sformułowanego w oparciu o art. 89 § 1 pkt 1 u.SN, tj. zarzutu naruszenia zasady ochrony konsumentów, wyrażonej w art. 76 Konstytucji RP, należy stwierdzić jego zasadność z następujących przyczyn. Zgodnie z art. 76 Konstytucji RP władze publiczne chronią konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi. Zakres tej ochrony określa ustawa. W pierwszej kolejności należy podkreślić, że norma zawarta w art. 76 Konstytucji RP ma określoną, autonomiczną wartość normatywną i może być bezpośrednio stosowana, a wynikający z niej obowiązek zapewnienia właściwej ochrony konsumentów spoczywa na każdym organie i instytucji publicznej, której właściwość obejmuje kwestie dotyczące konsumentów, w tym również na sądach powszechnych. Norma ta, choć nie została ujęta w formułę prawa podmiotowego, nie może być traktowana jako czysto formalny postulat. W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego podkreśla się, że art. 76 Konstytucji RP wyraża konstytucyjną zasadę polityki państwa, zobowiązującą władze publiczne – w tym sądy, sprawujące zgodnie z art. 10 ust. 2 Konstytucji RP władzę sądowniczą – do podejmowania działań w kierunku ochrony konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi (zob. wyroki TK z: 21 kwietnia 2004 r., K 33/03; 13 września 2005 r., K 38/04; 17 maja 2006 r., K 33/05; 13 września 2011 r., K 8/09). Na powyższe wskazywał także Sąd Najwyższy, uznając art. 76 Konstytucji RP za dopuszczalny wzorzec kontroli orzeczeń na podstawie art. 89 § 1 pkt 1 u.SN (zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20).

Bezpośrednio z zarzutem naruszenia zasady ochrony konsumentów, przewidzianej w art. 76 Konstytucji RP, związany jest zarzut rażącego naruszenia art. 22¹ k.c. Przepis ten stanowi, że za konsumenta uważa się osobę fizyczną dokonującą z przedsiębiorcą czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową.

W analizowanym przypadku T. J. jako osoba fizyczna 10 maja 2012 r. zawarł z poprzednikiem prawnym powoda umowę pożyczki Nr [...] wystawiając przy tym weksel *in blanco* celem zabezpieczenia wskazanej umowy. Brak było przy tym danych, które pozwalałyby na przyjęcie, że pozwani nie występowali w tej umowie

jako konsumenci w rozumieniu art. 22¹ k.c., co z kolei powodowało konieczność rozpatrzenia sprawy z uwzględnieniem należytej im ochrony praw konsumenckich. Choć Sąd Rejonowy w Bielsku-Białej, wydając zaskarżony nakaz zapłaty, nie dysponował zawartą między stronami umową pożyczki, to jednak, biorąc pod uwagę tak treść załączonego do pozwu zawiadomienia z 19 sierpnia 2012 r., informującego T. J. o wymagalności zobowiązania wynikającego z umowy pożyczki z 10 maja 2012 r., Nr [...] oraz wzywającego do jego natychmiastowego uregulowania, jak i charakter prowadzonej przez powoda działalności gospodarczej, który od lat zajmuje się udzielaniem pożyczek pozabankowych (co jest okolicznością powszechnie znaną), Sąd ten powinien był zbadać, czy pozwanemu nie przysługuje status konsumenta w rozumieniu art. 22¹ k.c.

Skoro zatem pojęcie konsumenta, użyte w art. 76 Konstytucji RP, ma znaczenie autonomiczne i jest zakresowo szersze niż definicja zawarta w art. 22¹ k.c. (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 18 lipca 2019 r., I CSK 587/17; wyroki TK z: 13 września 2005 r., K 38/04; 2 grudnia 2008 r., K 37/07), nie może być wątpliwości, że w analizowanym przypadku ochrona pozwanego, co do którego brak było podstaw do przyjęcia, że nie jest konsumentem w rozumieniu art. 22¹ k.c., wchodzi w zakres normy art. 76 Konstytucji RP. Niniejszej sprawy nie sposób rozpatrywać w oderwaniu od dotyczących ochrony konsumentów przepisów prawa Unii Europejskiej – do których przestrzegania zobowiązuje art. 9 Konstytucji RP. Należy bowiem zauważyć, że kształt krajowych uregulowań z zakresu prawa konsumenckiego jest w znaczącej mierze efektem implementowania do polskiego porządku prawnego uregulowań unijnych – w szczególności zaś Dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. UE L 95 z 21 kwietnia 1993 r., s. 29-34; dalej: „Dyrektywa 93/13”), której celem jest zbliżenie przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich odnoszących się do nieuczciwych warunków umownych w umowach zawieranych pomiędzy sprzedawcą lub dostawcą a konsumentem (art. 1 ust. 1 Dyrektywy 93/13). W preambule Dyrektywy 93/13 wskazano wprost, że sądy i organy administracyjne Państw Członkowskich muszą mieć do swojej dyspozycji stosowne i skuteczne

środki zapobiegające dalszemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich.

Ustanowiona w ramach Dyrektywy 93/13 ochrona konsumenta przed klauzulami niedozwolonymi w umowach jest skuteczna *ex lege* i sąd może dokonać ustaleń w tym przedmiocie także z urzędu, podczas rozpoznawania sprawy z udziałem konsumenta. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej: „TSUE”) sąd krajowy jest bowiem zobowiązany do zbadania z urzędu, czy dane warunki umowne, wchodzące w zakres stosowania Dyrektywy 93/13, mają nieuczciwy charakter – w wypadku zaś potwierdzenia takiego stanu rzeczy, sąd powinien z urzędu zniwelować brak równowagi między konsumentem a przedsiębiorcą, o ile posiada niezbędne ku temu informacje dotyczące stanu faktycznego i prawnego (zob. wyroki TSUE z: 13 września 2018 r., Profi Credit Polska, C-176/17; 21 grudnia 2016 r., Gutiérrez Naranjo i in., C-154/15 i C 308/15; 21 kwietnia 2016 r., Radlinger i Radlingerová, C-377/14). Także w orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazywano, że niedozwolone postanowienie umowne jest *ex lege* pozbawione mocy wiążącej od samego początku i każdy organ orzekający w sprawie dotyczącej roszczenia z umowy z udziałem konsumenta jest obowiązany z urzędu to uwzględnić, chyba że konsument temu się sprzeciwi w sposób niewymuszony i jednoznaczny (zob. uchwała Sądu Najwyższego z 6 kwietnia 2018 r., III CZP 114/17).

W orzecznictwie TSUE odniesiono się także wprost do kwestii dochodzenia roszczenia z weksla *in blanco*, stanowiącego zabezpieczenie wierzytelności wobec konsumenta – wskazując, że przepisy Dyrektywy 93/13 stoją na przeszkodzie takiemu rozumieniu przepisów art. 10 w zw. z art. 17 ustawy z dnia 28 kwietnia 1936 r. – Prawo wekslowe (tekst jedn. Dz.U. 2016, poz. 160), które nie pozwala na działanie sądowi z urzędu w sytuacji, gdy ma on silne i uzasadnione przekonanie, oparte na materiałach niepochodzących od stron postępowania, z których wynika, iż umowa stanowiąca źródło stosunku podstawowego jest przynajmniej częściowo nieważna, a powód dochodzi swojego roszczenia z weksla *in blanco*, pozwany zaś nie zgłasza zarzutów i zachowuje się biernie. W takiej sytuacji sąd ten powinien z urzędu zbadać, czy postanowienia uzgodnione między stronami mają nieuczciwy charakter, i w tym zakresie zażądać od przedsiębiorcy pisemnego zapisu tych

postanowień, tak aby zapewnić poszanowanie praw konsumentów wynikających z Dyrektywy 93/13 (zob. wyrok TSUE z 7 listopada 2019 r., Profi Credit Polska, C-419/18 i C-483/18).

W tym miejscu należy zauważyć, że jakkolwiek dochodzone przez powoda roszczenie wynikało z weksla – a zatem jego przedmiotem nie jest stosunek podstawowy, lecz zobowiązanie wekslowe to jednak w orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalony jest pogląd, że zarzuty oparte na stosunku podstawowym mogą służyć obronie pozwanego (zob. uchwały Sądu Najwyższego z: 25 listopada 1963 r., III CO 56/63; 7 stycznia 1967 r., III CZP 19/66; 24 stycznia 1972 r., III PZP 17/70; postanowienia Sądu Najwyższego z: 21 lipca 2017 r., I CSK 717/16; 29 października 2020 r., V CSK 575/18). I tak w szczególności wygaśnięcie stosunku podstawowego uniemożliwia dochodzenie wierzytelności wekslowej (zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 20 czerwca 2008 r., IV CSK 65/08; 28 kwietnia 2016 r., V CSK 519/15; 21 lipca 2017 r., I CSK 717/16), a bezpodstawność roszczenia głównego pociąga za sobą bezpodstawność roszczenia opartego na wekslu (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 14 marca 1997 r., I CKN 48/97). Można zatem mówić o swego rodzaju priorytecie stosunku podstawowego wobec stosunku wynikającego ze weksla (zob. uchwała połączonych izb Sądu Najwyższego: Izby Cywilnej i Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z 24 kwietnia 1972 r., III PP 17/70; wyroki Sądu Najwyższego z: 14 marca 1997 r., I CKN 48/97; 31 maja 2001 r., V CKN 264/00; 6 października 2004 r., I CK 156/04; 9 grudnia 2004 r., II CK 170/04; 14 listopada 2006 r., II CSK 205/06; 28 kwietnia 2016 r., V CSK 519/15).

W świetle powyższego należy stwierdzić, że w przypadku, gdy dochodzone pozwem roszczenie wynika z weksla *in blanco*, stanowiącego zabezpieczenie wierzytelności głównej wynikającej z umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, zapewnienie ochrony określonej w Dyrektywie 93/13 – i wprowadzonych w ramach jej implementacji do polskiego porządku prawnego przepisach art. 385¹-385³ k.c. wymaga, aby sąd rozpoznał sprawę przy uwzględnieniu konsumenckiego charakteru stosunku podstawowego. Na powyższe Sąd Najwyższy wskazał wprost w wyroku z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20, stwierdzając, że „[s]ąd, przed którym prowadzone jest postępowanie

nakazowe z weksla wobec konsumenta, obok przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, musi także z urzędu stosować przepisy mające na celu ochronę konsumenta.” (zob. także wyroki Sądu Najwyższego z: 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20; 2 czerwca 2021 r., I NSNc 178/20).

Kolejny zarzut skargi nadzwyczajnej dotyczący rażącego naruszenia art. 37¹ k.p.c. powinien być rozpatrywany jako konsekwencja naruszenia zasady ochrony konsumenta, wynikającej tak z art. 76 Konstytucji RP, jak i prawa Unii Europejskiej, przede wszystkim zaś Dyrektywy 93/13, implementowanej do polskiego porządku prawnego poprzez wprowadzenie art. 385¹-385³ k.c.

Zgodnie z art. 385¹ § 1 k.c. postanowienia umowy zawieranej z konsumentem nieuzgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Wedle art. 385¹ § 3 k.c. nieuzgodnione indywidualnie są te postanowienia umowy, na których treść konsument nie miał rzeczywistego wpływu. W szczególności odnosi się to do postanowień umowy przejętych z wzorca umowy zaproponowanego konsumentowi przez kontrahenta.

Stosownie do art. 385³ pkt 23 k.c. w razie wątpliwości uważa się, że niedozwolonymi postanowieniami umownymi są te, które wyłączają jurysdykcję sądów polskich lub poddają sprawę pod rozstrzygnięcie sądu polubownego lub zagranicznego albo innego organu, a także narzucają rozpoznanie sprawy przez sąd, który wedle ustawy nie jest miejscowo właściwy. Artykuł 37¹ § 1 k.p.c. przewiduje, że powództwo przeciwko zobowiązanemu z weksla lub czeku można wytoczyć przed sąd miejsca płatności.

Sąd Rejonowy w Bielsku-Białej, zaniechawszy badania, czy sprawa ma konsumencki charakter i czy warunki umowy, dla zabezpieczenia której wystawiono weksel *in blanco*, mają nieuczciwy charakter mimo, że był do tego zobowiązany z urzędu – nie zweryfikował tym samym, czy decyzja powoda co do wypełnienia weksla *in blanco* w zakresie wskazania miejsca płatności nie była wynikiem zastosowania niedozwolonej klauzuli umownej w rozumieniu art. 385¹ § 1 i 3 k.c. w zw. z art. 385³ pkt 23 k.c. W konsekwencji Sąd ten nie ustalił, czy określenie

przez powoda miejsca płatności na B. gdzie znajdowała się jego siedziba w sytuacji, gdy pozwani mają miejsce zamieszkania w R., nie nastąpiło na skutek zastosowania niedozwolonej klauzuli umownej, która w takim przypadku *ex lege* dotknięta jest sankcją bezskuteczności *ex tunc*.

Tymczasem nie ulega wątpliwości, że tego rodzaju zapisowi należałoby przypisać charakter niedozwolonego postanowienia umownego, o którym mowa w art. 385³ pkt 23 k.c. Na zasadzie art. 37¹ § 1 k.p.c. umożliwia bowiem stronie powodowej swego rodzaju „manipulowanie” właściwością miejscową i skierowanie sprawy do sądu korzystniej dla siebie położonego, z pozbawieniem pozwanego dogodności polegającej na prowadzeniu procesu przed sądem miejsca jego zamieszkania, w zależności od tego, jakie miejsce wskaże ona jako miejsce płatności. Problem ten został dostrzeżony w orzecznictwie Sądu Najwyższego, który w uchwale z 19 października 2017 r., III CZP 42/17, wskazał, że taki sposób ukształtowania łączącego strony stosunku prawnego jest – w zakresie skutków odnoszących się do właściwości sądu – tożsamy z sytuacją, w której strony posłużyły się niedozwoloną klauzulą prorogacyjną. Wobec powyższego, w sprawie z powództwa przedsiębiorcy przeciwko konsumentowi zobowiązanemu z weksla sąd zobowiązany jest z urzędu uwzględnić nieskuteczność powołania się przez powoda na podstawę właściwości miejscowej przewidzianą w art. 37¹ § 1 k.p.c. W aktualnie obowiązującym stanie prawnym pogląd ten znalazł normatywne odzwierciedlenie w art. 31 § 2 k.p.c., wprowadzonym mocą ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2019, poz. 1469), zgodnie z którym przepisów o właściwości przemiennej (a więc także art. 37¹ § 1 k.p.c.) nie stosuje się w sprawach przeciwko konsumentom.

Zaskarżonemu nakazowi zapłaty zarzucono także rażące naruszenie przepisów prawa procesowego, tj. art. 485 § 2 zd. 1 k.p.c. (w brzmieniu obowiązującym na dzień orzekania tj. 12 września 2012 r.), art. 248 § 1 k.p.c. i art. 233 § 1 k.p.c. Także ten zarzut okazał się zasadny z następujących przyczyn.

Zgodnie z ówczesnym brzmieniem przepisu 485 § 2 k.p.c., sąd wydawał nakaz zapłaty przeciwko zobowiązanemu z weksla, którego prawdziwość i treść nie nasuwały wątpliwości. W razie przejścia na powoda praw z weksla, do wydania nakazu niezbędne było przedstawienie dokumentów do uzasadnienia roszczenia,

o ile przejście tych praw na powoda nie wynikało bezpośrednio z weksla. Oznacza to, że w sytuacji, gdy treść weksla (wynikająca z zawartej uprzednio umowy) budziła wątpliwości, również w zakresie zgodności z prawem lub dobrymi obyczajami zobowiązania pierwotnego, sąd nie mógł wydać orzeczenia w postępowaniu nakazowym, lecz powinien rozpoznać sprawę w ramach postępowania zwykłego, w którym miałby możliwość weryfikacji potencjalnych zastrzeżeń. Postępowanie nakazowe ma na celu ułatwienie i przyspieszenie rozpoznawania spraw o zapłatę, jednakże nie może prowadzić przez to do jednoczesnego pokrzywdzenia strony - zwłaszcza, gdy jest ona konsumentem. Przepisy proceduralne mają bowiem służyć zapewnieniu pewności prawa, a ich zastosowanie nie może prowadzić do dalszego osłabienia lub faktycznego wyłączenia konstytucyjnie gwarantowanej ochrony konsumenta. W postępowaniu nakazowym toczącym się na podstawie weksla własnego wystawionego przez konsumenta in blanco i następnie uzupełnionego przez wierzyciela, sytuacja pozwanego konsumenta jest tymczasem zdecydowanie słabsza, ponieważ możliwość wniesienia zarzutów wiąże się ze spełnieniem przesłanek, które są zbyt rygorystyczne, by zapewniały równorzędną pozycję konsumenta względem wierzyciela dysponującego wekslem in blanco (zob. wyrok TSUE z 13 września 2018 r., C-176/17, Profi Credit Polska SA w Bielsku-Białej przeciwko M. W.; wyroki Sądu Najwyższego: z 2 czerwca 2021 r., I NSNc 178/20; z 22 września 2021 r., I NSNc 371/21; z 22 września 2021 r., I NSNc 429/21; 13 lipca 2022 r., I NSNc 452/21).

Stosownie do art. 248 § 1 k.p.c. każdy obowiązany jest przedstawić na zarządzenie sądu w oznaczonym terminie i miejscu dokument znajdujący się w jego posiadaniu i stanowiący dowód faktu stosownego dla rozstrzygnięcia sprawy, chyba że dokument zawiera informacje niejawne. Wedle art. 233 § 1 k.p.c. sąd ocenia wiarygodność i moc dowodów według własnego uznania, na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału.

Za uznaniem zasadności omawianego zarzutu, który skarżący sformułował wobec zaniechania przeprowadzenia przez Sąd Rejonowy w Bielsku-Białej z urzędu dowodu z dokumentu: zawartej między P. spółką z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w B. a T. J. z umowy pożyczki z 10 maja 2012 r., Nr [...] przemawia stanowisko TSUE, wyrażone w wyroku z 7 listopada 2019 r., Profi Credit Polska, C-

419/18 i C-483/18. W przywołanym wyroku wskazano, że „art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 Dyrektywy 93/13 wymagają, aby sąd (...) mógł zażądać przedstawiania dokumentów służących za podstawę (...) powództwa”. Podkreślono przy tym, że „powyższe rozważania nie naruszają zasady dyspozycyjności (...). Okoliczność, że sąd krajowy wymaga od powoda przedstawiania treści dokumentu lub dokumentów, na których opiera się jego żądanie, należy bowiem po prostu do ram dowodowych postępowania, ponieważ to żądanie ma na celu jedynie upewnienie się co do podstawy powództwa”. W tej sytuacji, jak stwierdza dalej TSUE, sąd może z urzędu (na podstawie art. 248 § 1 k.p.c.) zażądać od przedsiębiorcy przedstawienia pisemnego zapisu tych postanowień, tak aby móc zapewnić poszanowanie praw konsumentów wynikających z Dyrektywy 93/13.

Powyższe oznacza, że Sąd Rejonowy w Bielsku-Białej, rozpoznając analizowaną sprawę, był uprawniony, a zarazem zobowiązany do przeprowadzenia z urzędu dowodu z dokumentu umowy pożyczki z 10 maja 2012 r., Nr [...]. Jednocześnie zauważyć należy, że wątpliwości uzasadniające skierowanie sprawy do postępowania zwykłego były możliwe do stwierdzenia już w oparciu o treść pozwu i załączonych do niego dokumentów. Z tych względów stwierdzić należy, że Sąd Rejonowy w Bielsku-Białej, wydając kwestionowany nakaz zapłaty zaniechawszy przy tym badania, czy sprawa ma konsumencki charakter i czy warunki umowy, dla zabezpieczenia której wystawiono weksel *in blanco*, mają nieuczciwy charakter – mimo, że był do tego zobowiązany z urzędu poprzez brak zastosowania art. 485 § 2 k.p.c. (w brzmieniu obowiązującym w dacie wydania zaskarżonego orzeczenia) i art. 248 § 1 k.p.c. naruszył zasadę zaufania obywatela do państwa, wywodzoną z art. 2 Konstytucji RP. Zasada ta wyraża się bowiem także w możliwości oczekiwania przez obywatela, aby organy władzy publicznej prawidłowo stosowały obowiązujące przepisy prawa, skoro zgodnie z art. 7 Konstytucji RP są one zobowiązane do działania na podstawie i w granicach prawa.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy, dążąc do zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, na podstawie art. 91 § 1 zd. 1 u.SN uchylił zaskarżony nakaz zapłaty i przekazał sprawę Sądowi Rejonowemu w Bielsku-Białej

do ponownego rozpoznania. O kosztach postępowania wywołanego skargą nadzwyczajną orzeczono na podstawie art. 398¹⁸ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.SN.

[SOP]

[ał]